

Vina a právo

Derrida v jednom rozhovoru (7333, s. 176) řekl, že „existuje bod, v němž otázka viny přesahuje prostor práva“. Pochopitelně musíme předem vyloučit, že by mělo jít o tzv. právo pozitivní; tam je to nepochybné a mělo by to být samozřejmé. Pod slovem právo chápu odkaz na spravedlnost; nemám na mysli právo jakožto právo na něco, nýbrž právo jako to, co je spravedlivé, tedy co je „po právu“, ve shodě s právem a spravedlností. To, co řekl Derrida, chápu tedy tak, že vinu lze vidět i tam, kde právo ani spravedlnost neutrpěly úhonu, nedošlo k jejich porušení. Můžeme to takto přijmout? Může dojít k tomu, že člověk (nebo skupina lidí, společnost apod.) udělá něco, co není v rozporu s právem a spravedlností, a přece se to ukáže být vinou, proviněním? Je myslitelné provinění (nebo vina) tam, kde nebyly porušeny žádné normy, neboli – řečeno spíše tradičními slovy – je možný a myslitelný „hřích“ tam, kde nebyl překročen žádný zákaz, kde nebyl porušen zákon ani žádné nařízení? (Jak je známo, o nemožnosti zhřešení tam, kde nebylo předtím žádného zákona, byl přesvědčen apoštol Pavel; nicméně tam přece jen musíme počítat s odlišnými kontexty.) Kdybych měl zvolit nějaký příklad, na němž by tato otázka mohla být lépe znázorněna, volil bych oblast mimo-morální, třeba organický vývoj, už individuální, ale především druhový. Bylo by to přípustné? Každá jednotlivá živá bytost je nejen tlačena do nejrůznějších rizik, ale především spěje k zániku, ke smrti. Anaximandros tomu dal právě takový výklad: „A z čeho věci vznikají, do toho též zanikají podle nutnosti, neboť si za své bezpráví navzájem platí pokutu a trest podle určení času.“ (Zl. A 9 a B 1 ze Simplikia.) Tento presokratik měl asi za to, že už vznik čili zrod sám je od samého počátku zatížen vinou, neboť oproti tomu, co nikdy nevzniklo, se svým vznikem a bytím dopouští bezpráví proti všemu tomu, co nikdy nevzniklo a možná nikdy nevznikne. Kdybychom to chtěli nějak blíže objasnit, museli bychom asi pracovat s takovým pojetím, že všechny „věci“ mají „právo“ na to, aby vznikly, ale protože vzniknou jen některé, dopouštějí se tím bezpráví a mají tedy vinu. Tím se ovšem hned dopouštíme té chyby, že o „právu“ tu mluvíme jako o „právu na zrod“. To by pak nemohla být viny bez porušení práva, tj. vina by pak neměl ten Derridou předpokládaný přesah, díky kterému by k ní mohlo dojít i mimo rámec práva resp. za jeho hranicemi.

(Písek, 150414-1.)